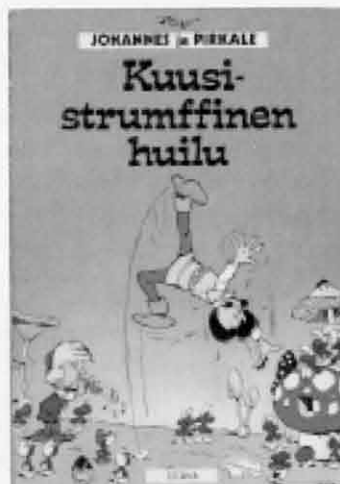

aina keskuudessamme - Korkeajännityksineen seksiseikkailuineen päivineen - tuntuu ainakin viimeistä vuosikymmentä silmältääessä. Kasvatuksellista linjaa vetää Otava tämänhetkisillä löytöretkihistorioillaan (hyvät taiteilijat vain ovat kipsaantuneet ilmeisesti epäluotettavaksi kokemansa tehtävän edessä). Semic on yritelty ranskalais-belgialaisella saralla, mutta ilman kovin suuria onnistumisia, mikäli sivusta on voinut havaita (Strumffien uustuonti Pohjoismaitten kautta Smurffien nimellä ja kirjavan oheiskaman tukemana - Tommi Rinteen Smurffilevy! - ei sekään näytä oikein luontuneen). Lehtimiehet on yritelty albumien alueella sekin (mm. Espanjalainen Älli ja Tälli), mutta sekin ilmeisesti vain kohtuullisin menestyksin.

Jotakin tuntuisi Suomesta juuri nyt puuttuvan. Mene tiedä, olisiko se ns. uudistumisarkuutta kirjankustantajien taholla, vai olisiko se vuosikymmenten takaisin asenteisiin turvautumista perinnäisten sarjakuvakustantajien taholla. Ennustus voi tietysti mennä männikköön, mutta ennustetaan silti, että jokin ajattelutavan uusiutuminen, jokin kilahdus voisi saada aikaan liikkumista tämänhetkiseen suvantopaikkaan, voisi tuoda julki uutta, erilaista, taaskin erilaista suomalaista ja myös uutta hienoa ulkomaista sarjakuvaa. ○

Sarjainfo 1/1990

Sarjakuvien julkaisukehitys 80-luvulla

Kalervo Pulkkinen

Jo toiseen kertaan aktiivisesta hallitustyöskentelystä syrjään vetäytyttyäni ja paneuduttuani sarjakuvaseuran 20-vuotishistoriikin valmistelutöihin - vuotta 1991 varten siis - olen tullut todenneeksi, että olemme 80-luvun mittaan eläneet suuremman mullistuksen aikaa kuin olemme uskoneetkaan.

Enää ei ole vängätty siitä, onko sarjakuva taidetta vai ei (siis asiasta perillä olevilla tahoilla), kotimaisia tekijöitä on tullut koko ajan lisää, ja mikä tärkeintä, myös yleisön tietoisuuteen niin sanomalehtistripteissä kuin albumeissakin!

Kaiken hyvän lisäksi vielä valistunut opetusministeri (sanottakoon sitten mitä vain, minä kyllä arvostan enemmän opetusministerinä sellaista, joka myöntää nähneensä viimeksi yhden pehmopornoelokuvan kuin sellaista, joka on useammassa sellaisessa näytellyt) ja valpas opetusministeriö ovat ymmärtäneet sarjakuvan osaksi kansallista kulttuuriamme, josta kannattaa olla ylpeä ja jota täytyy myös tukea yhdentyvässä Euroopassa ja kaventuva maailmassa.

Yllättävimmän nopeaa kehitys on kuitenkin ollut sarjakuvan kustantamisen piirissä. Kokonainen erikoistuneiden sarjakuvakustantajien kirjo on syntynyt ja on yhä laajenemassa, markkinoille on tullut monenlaisia ja -laatuisiakin albumisarjoja, ja ennen kaikkea: suomalainen sarjakuvakustannustoiminta on alkanut suhtautua lukijakuntaansa vakavasti, tajuten että sarjakuva ei ole

(pelkästään) kioskeissa myytävää lasten kertakäyttövihdettä, vaan myös aikuisen ja vaativan lukijakunnan herkkua.

Vielä olemme välttyneet lieveilmiöiltä, eli numeroiduilta ja signeeratuilta luksuspainoksilta - joskin vain nipin napin: Seinäjoen sarjakuvaseura julkaisi Koltan perintöään numeroituna painoksena ja 80-luvun viime hetkillä saimme Jalavalta tarjouksen, josta on vaikea kieltäytyä (Joonaksen juhla-albumin numeroitu sarja)...

Toinen kyseenalainen ilmiö on kytkykauppa: Raamatun luksuspainosta myytiin vain koko vuosien mittaan ilmestyvä sarja kerrallaan (kuin tietosanakirjaa!), ja kahdella kustantajalla on uusintapainoksia ja sekundäärista uuspoppua tuottava sarjakuvakirjakerho, kovia kansia ja pehmeitä ideoita...

Tausta 70-luvulta

Sarjakuvakulttuurin perusta luotiin uudestaan 70-luvulla. Sarjis, Zoom, Ruutu ja NonStop jatkoivat siitä, mihin villit underground-lehdet (Helmiä sioille, Jymy, Huuli) olivat jääneet. Sarjakuvaseura, Sarjainfo ja Kaukoranta-Kemppisen Sarjakuvat loivat tiedollisen perustan. Hyvän sarjakuvan malleiksi saatiin 70-luvun mittaan Tenavia, Tinttiä, Lucky Lukea, Asterixia sekä tietysti Disneyltä Barksia, Gottfredsonia ja Taliaferroa.

Sarjainfo lopetti sarjakuvien julkaisemisen sitä mukaa, kun sarjakuvaseurojen lehdet aikoivat kukoistaa, Kannus 70-luvun viime hetkil-

lä, Kupla ja Sarjari heti 80-luvun alussa. Näissä lehdissä kasvoi se amatööristä ammattilaisten taitoihin kehittyvä tekijäjoukko, johon 80-luvun uustuotanto on nojannut.

Seurojen tärkeä panos

Suomalaisen sarjakuvan 80-luku oli alusta alkaen erityisesti sarjakuvaseurojen, eli suurin osa kotimaisista piirtäjistä sai sarjojaan julkaistuksi vain paikallisten seurojen lehdissä (Toni Jerman varmaan lisäsi, oikeutetusti: "Ja Tähtivaeltajassa"). Yleisilme oli pakostakin harrastelijamainen ja sekava, mutta pohjatyö on kantanut hedelmää. Suomeen on kehittynyt melkoinen joukko taitavia sarjakuvantekijöitä, niin piirtäjiä kuin käsikirjoittajia, jotka innoissaan kärkevät tilaisuuksia kaupalliseenkin menestykseen, taiteellisesta nyt sitten puhumattakaan.

Yllättäen 80-luku alkoi tarjota lopulta näitäkin tilaisuuksia.

Kaksi pientä

Alussa Jalavan linja oli Markku Jalavan henkilökohtaisen maun mukainen, kuten huomasimme klassikkosarjasta Wanhat Sarjat. Toisaalta julkaisijan profiili perustui myös materiaalin saatavuuteen ja siten sekä helppouteen että taloudellisen riskin minimointiin, kuten ymmärrettävää noina pioneeriainekoina olikin.

Joonas oli taas se pioneeri, joka mursi ulkomaisen ylivallan, niin Joonas kuin Sirkus Napoleon -albumikin puolustavat kunniakkaasti paikkaansa ulkomaisen materiaalin joukossa, mutta todellinen yllätys ja onnistuneen rohkea veto Jalavalta oli (Petri Hiltusen) Hysteria.

Jalava aloitti klassisilla amerikkalaisarjoilla, lisäsi hieman eurooppalais-

ta, ja löysi valikoimansa huiput: Eisner, Herriman, Pratt, Comes, Quino... Mahtava nousukierre!

Kustannus-Mäkelä aloitti samaan aikaan kuin Jalava klassikkajulkaisunsa, tosin kotimaisella. Puupään parhaat on komea julkaisusarja, jota Mäkelä täydensi Jopen Näkymätön Viinänen-sarjoina ja myöhemmin vielä Murtoaarri/Vaijärven Jakella.

Molemmilla on sarjakuvien lisäksi muutakin tuotantoa, Jalavalla erityisesti dekkareita ja sciifiä, Mäkelällä lähinnä lastenkirjoja ja pilapiirroksia (malliin 101 tapaa käyttää kuollutta kissaa.)

Tavallaan molemmat kustantajat ovat hyvin rohkeita, mutta sarjojen valinnassaan kuitenkin hyvin varovaisia. Mitään tosi räväkää kustannuspäätöstä ei ole nähty, pikemminkin päinvas-toin.

Kaksi suurta

Ns. suuret kustantajat, Sanomat ja Otava ovat koko 80-luvun lekotelleet 70-luvun jälkimainingeissa. Sanomilla on Ankkansa, Asterixinsa ja Tenavansa, joista ei sinänsä mitään pahaa sanottavaa, ellei nyt sitten sitä, että innokkaimmin Sanomat on vastannut lukijakunnan toiveisiin Aku Ankan taskukirjojen tyyppisten sarjatuotantojen puitteissa. Siinäkin sarjassa on muutamia klassikkosarjoja, mutta piilossa, ja muutenkin koko Gutenberghusin kautta suodattunut materiaali on enemmän lisenssikamaa ja huolettomasti koottuja klassikkojen jättikirjoja (niissäkin suunta on ollut yhä italialaisempaan päin).

Aku Ankan parhaat jatkaa kunnollisena, pari hyvää koostetta Akun ja Mikin vanhoista sanomalehtistripeistä pelastaa sentään jotain, eli yritystä on vielä Sanomienkin taholla. Yhäkään Sanomat ei ole julkaissut ensimmäistäkään albumia Ilta-Sanomien mainiosta

Kuukauden kotimaiset -sarjastaan, vaikka materiaalia olisi jo useampaankin. No, joku sen tulee ennen pitkää kuitenkin tekemään...

Otavalla on taas Tintti, Lucky Luke ja nyttemmin myös Karvinen. Muu onkin ollut satunnaisempaa. Ilman Otavaa ei olisi Sarjakuvan maailmat -antologiaa, eikä varsinkaan Ruututarhaa, joka on yhä merkittävin kotimainen sarjakuvajulkaisu kautta aikojen.

Mauri Kunnaksen Nyrok City -albumi julkaistiin, mutta myös Karin Manu ja kultatupsu, joka osoitti, ettei pilapiirrosten mestarikaan ole kylmiltään sarjakuvan mestari - 50-luvulla tehty päätös keskittyä sinänsä lupaavasti alkaneen sarjakuvataiteilijan uran sijasta pilapiirroksiin oli siis viisas tempu! Otava julkaisi myös Välskärin kertomukset, joka oli se varsinainen syy Karin palkitsemiseen aikoinaan Puupäähatullakin. Samalla palkinnolla palkitun Erkki Tantun Rymy-Eetua nähtiin turhan kalliiksi tuotettuna, mutta muuten mielenkiintoisena kokoelmalla. 80-luku päättyi Otavalla oireellisesti Benoit Peetersin popularisoivaan Tintti-juhla-kirjaan. Seuraavaksi saamme kai erikoispainoksen AlphArtista, Hergén keskeneräiseksi jääneestä albumista.

Muut kirjankustantajat

Osuuskunta käyttökuva on tietysti suomalaisen sarjakuvan kustantamisen pioneeri, Mämmilä-sarjakuva on siirtynyt Me-lehdestä Hesariin, ilmestynyt välillä kahdenkin sivun jaksoissa, mutta onnistunut aina albumeiksi koottuna muodostamaan ennen hahmottoman kokonaisuuden.

WSOY on hoidellut uranuurtajan perintöään hissukseen. Ensimmäinen kotimainen sarjakuvakirjahan oli Professori Itkaisen tutkimusretki, jonka WSOY julkaisi jo 1911. Sen jälkeen

merkittävimpiä ovat olleet Kieku ja Kaiku (yhdessä Kotilieden kanssa) ja Pystynen, josta lohkesikin sitten jo Kemmin Grand Prix 1987. Vielä viimeisenä 80-luvun näyttönä WSOY sai markkinoille kokoelman Anna-lehden suosittuja sarjakuvasanankareita Maisa ja Kaarina.

Tammi taas tuli mukaan 80-luvulla tosi laatukustantajan ottein: ensin selvitettiin kansainvälistä tarjontaa ja valittiin sitten parhaat saatavissa olevat: Mézières, Bilal, Emerson... ja rohkeita vetoja ovat olleet kotimaisetkin satsaukset: Ratian ja Paakkasen albumit ovat olleet omaperäisiä ja laadukkaita nekin.

Schildts korjasi vuosikymmenen lopulla sen, missä Turun Sanomat oli epäonnistunut: toi uudelleen saataville mahdollisimman hyvin reprodusoituina Tove ja Lars Janssonin Muumit, kronologisessa järjestyksessä julkaistuina.

Weilin+Göös hoiti pitkään ainoana isoista kustantajista suomalaisen sarjakuvan kustannustoimintaa. Martti Sirolan Apassit, Hölmölä-sarja, Jäpänpärsä-sarja ja Hierrekierre ovat osoituksia kulttuuritahdosta ja luottamuksesta kustantajan ja taiteilijan yhteistyöhön.

Gummerukselle siirtynyt W+G:n sarjakuvatuotanto jatkaa valituilla linjoilla, Sirola on paritettu mm. Uman kanssa. Ulkomaisen materiaalin kanssa on hieman haparoitu: Tenavista julkaistiin kalliinpuoleisia teema-albumeita, muuten hauska Peyon Mustonen ilmestyy turhan kalliina pehmeäkantiseksi.

Kirjapaja on Poikien keskuksen kautta tukenut suomalaista sarjakuvaa julkaisemalla koosteita useammistakin Kalletuotannon sarjakuvista kuin albumit nimenneistä Taneleista. Wallun Lämsänperäläiset aloittivat hyvännäköisten pikkukirjojen sarjan, joka jatkui Teknopressin Mikrokivikaudella, ja siirtynevät 90-luvun alkaessa suoraan ul-

komaille (saksalaiselle kustantajalle, jolla sanattomat sarjakuvat ovat laajan markkina-alueen tavoitettavissa).

Kirjapaja ja Lasten keskus ovat julkaisseet myös muutamia uskontoon liittyviä sarjakuva- ja pilapiirroksirjoja. SN-kirjat toi kaksi mielenkiintoista sarjakuvan rajailmiötä: Venäjän vallankumous ja Dekabristit.

Entäs lehtitalot?

A-lehdet yritti komeasti lanseerata sarjakuvatuotantoa, mutta tuupertui nokalleen jo alkuvauhdissa. Sarjojen valinnassa ei osattu löytää omaa linjaa, joka olisi toisaalta ollut tarpeeksi menestyvä, toisaalta tarpeeksi kovatasoinen.

Paremmiin on onnistunut yllättävä kustantaja, Länsiväylä, joka on omista sarjakuvistaan koonnut kelpo pokkareita, Seppänen/Pantzarin Me muut (jo kaksikin) ja Jouko Innasen Into.

Yhtä hyviä albumeita voisi kuvitella syntyvän Kansan Uutisten julkaisemista Timppa Mäkelän sarjoista, joita yhä vain odotellaan laajemmalle lukijakunnalle.

Insinööri-lehdetkin julkaisivat omista sarjakuvistaan ja pilapiirroksistaan Timo Mikaman töitä.

Uusi Suomi on kustantanut Terhon-pilapiirroksista hyvän kirjan.

Teknopress kokosi Wallun Mikrobittiin tekemää Mikrokivikautta koviin kansiin.

Yhä useampien lehtien, niin sanomakuin aikakauslehtienkin toivoisi kokoavan omista sarjakuvistaan albumeita, niin käteviksi yrityslahjoiksi kuin myös yllättävän hyviksi myyntiartikkeleiksi. Yleensä jotakin lehteä varten piirretyn sarjan kustantajalla on optio albumiversion julkaisemiseksi, ja jos ei kustantaja tätä käytä, on materiaali va-

paata riistaa muille julkaisijoille, jotka pääsevät tekijöiden kanssa sopimukseen. Aktiivisuutta odottaisi niin kustantajilta kuin sarjakuvantekijöiltäkin. Ei ole järkevää päästää usein alipalkalla työllä aikaansaattua luomusta historian hämääriin. Kokooma-albumit ovat paitsi kulttuurihistorian tallenteita, myös järkevä tapa kierrättää sarjakuvaa ja hyödyntää se myös taloudellisesti loppuun asti.

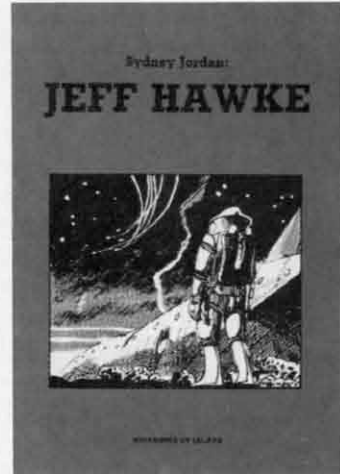
Tampereelta, nääs

Sarjakuvien suurtuottaja, paljon parjattukin, Semic, on kovasti kohentanut linjaansa 80-luvun mittaan, ennen muuta Semic-kirjan perustamisen jälkeen ja nyt Carlsen-kustantamona.

Aikoinaan Prinssi Rohkea-sarjaa ei oikein osattu hoidella, mutta nyt tuotetaan jopa Moebiusta. Kaikki alkoi pikku hiljaa, supersankarisarjojen laadukkaampina valikoimina ja Freddy Miltonin Nakke-albumeina, ja nyt listoilla on myös Miltonin Gnuff, Madsenin Valhalla, Franquinin Niilo Pielinen, Marsupilami, Piko ja Fantasio ja paljon muita. Kymmeniä pisteitä Suomen Semicille, joka ansaitsee erikoismaininnan myös Suomen Mad-lehden kotimaisista sarjoistaan.

Merkittävimpiä sarjakuvan julkaisupolitiikan uudistajia on ollut Pahkasikalehdestä poikunut Tapiiri-lehti, sen erikoisalbumit ja myöhemmin Banana Pressiksi muuttunut kustantamo. Niin Gilbert Sheltonin Friikkilän pojat, Sokalin Ankardo kuin kotimaiset Hemmo Paskiainen ja Pahkeinen muiden muassa ovat olleet onnistuneita vetoja.

Tapiirin kanssa kävi vähän hullummin. Muutaman omistajanvaihdoksen jälkeen linja on näyttänyt niin haparoivalta ja persoonattomalta, että parasta on odotella uutta laatusarjakuvien lehteä.

Aatteelliset julkaisijat

Seinäjoen sarjakuvaseura on sinnikkäästi pinnistellyt markkinoille Kannuslehtensä lisäksi myös muutamia mielenkiintoisia albumeita: Koltan perinto, Kolmas ristiretki, Niilo Lukko ja ennen kaikkea englanninkielinen erikoiskannus, ensimmäinen suomalaisen sarjakuvan vientipaketti (se toinen olikin sitten Suomen sarjakuvaseuran B.D.FIN -näytteilyluettelo).

Kemin kohta kymmenen vuotta täyttävät sarjakuvapäivät ja niille kehitelty sarjakuvakilpailu ovat poikineet toisesta vuodestaan lähtien albumit voittajista ja valikoiduista näytteistä osallistujien kirjosta. Parin esseekokoelman, sarjakuvan oppikirjan ja kunnalliskertomusten lisäksi Kemi on aloitellut myös kohta laajenevaa sarjakuvan kustannustoimintaa, primus motorina tietysti sarjakuvaneuvos Heikki Porkola. Erityinen osoitus markkinaraosta ja näkemyksellisen sarjakuvakustantamon tarpeellisuudesta on Kalervo Palsan postuumi albumi, joka ei varmaan ns.

kaupallisilta kustantajalta olisi onnistunut. Kemiltä sopii odottaa lisää rohkeita vetoja vaihtoehtosarjakuvien ja kaupallisten riskien suhteen.

Mielenkiintoisia ilmiöitä ovat olleet jo alussa mainittu Tähtivaeltaja-lehti, niin joka numeron scifi-sarjakuvineen, joista suurin osa on varta vasten tuotettuja, kuin myös kokonaisin sarjakuvanumeroin. Tähtivaeltajassa on koulutettu uusinta sukupolvea sarjakuvantekijöitä, joista yksi, Sami Toivonen, ennätti jo ensimmäiseksi Kritiikin kannuksilla palkituksi sarjakuvantekijäksikin.

Suuren Kurpitsan sarjakuvaseura on Tähtivaeltajan tavoin käyttänyt sarjakuvia julkaisunsa osina, tehnyt sarjakuvanumeroita ja kustantanut albuminkin, Pirisen Myrsky hiekkalaatikossa. Pientä yhdistystä koettelevaa kustannustoimintaa, mutta kauniita saavutuksia.

Kylmä Metall syntyi mielenkiintoiseksi vaihtoehdoksi, mutta on hiljentyneet jostakin syystä huomaamattomiin.

Turkulaisten Atomium ehti julkaisita kaksi pientä ja sievää sarjakuvakirjaa, Chalandia ja Meulenia, siis laadukasta ligne claire -suuntausta. Jatkoa kaivattaisiin.

Oulun sarjakuvaseura julkaisi paitisi Franquinin Mustat sivut myös Muñoz-Sampayon Alack Sinnerin -erehtymätöntä tyylitajua!

Finlands svenska ungdomsförbund julkaisi vielä viime vuoden lopulla näytävän koosteen Svamp - Finlandssvenska serier

Like-kustantamo alkoi elokuvahulujen parista, mutta laajeni luonnollista tietä sarjakuviin. Pystysen Elämälle kiitos oli mahtava avaus, samoin sen kohta seurannut ranskannos (ja samalla Pystynen oli pääsemässä myös Sheltonin kautta englanninkieliselle alueelle Rip Off Pressille!).

Vieläkin upeampaa seurasi. Liken 80-luvun päätteeksi julkaisemassa Tapajakondomissa. Paradoksina jo lähtökohdaltaan, Ralf König on saksalainen humoristi, alakulttuuriaktivisti ja ensimmäinen ulkomailla (Hollannissa) palkittu saksalainen sarjakuvantekijä. Like varmaan ihastui tähän nimenomaiseen albumiin siksi, että se kerrotaan elokuvan tavoin. Silti toivoisi, että kustantaja jatkaisi esimerkiksi Königin Lysistratella, joka puolestaan on teatteriesityksen muotoon tehty sarjakuva.

Niin, julkaisipa Königä (jo ennen Liken vetoa) AIDS-tukikeskuskin, joka oivalsi, että sarjakuva ja huumori ovat hyviä tapoja viedä viesti perille. Turvaseksisarjisten numeroissa 1-4 König

hoitaa homoseksin, ja heteroita varten AIDS-tukikeskus tilasi yhtä hauskan sarjan Timo Kokkilaita numero 5:ksi. Kunnioitettavaa oivallusta.

Entä sitten?

Eli, eipä se 80-luku pahalta näytä näin perästäpäin. Varsinainen runsauden sarvi, silkkaa mannaa sarjakuvaputkesta. Jos tästä vuodatuksesta jää jotakin kaipaamaan, osoittakoon se, että 80-luku oli hyvän sarjakuvan runsauden pulan kautta.

90-luku tuo lisää haasteita, mutta varmasti myös iloisia yllätyksiä. Jos yhdentyy Eurooppa, niin myös avautuu itä, ja nyt jos koskaan on saumaa rohkeille sarjakuvan tekijöille ja kustantajille: kerrankin slaavilaissukuinen mentaliteettimme ja kulttuuritaustamme voi olla hyödyksi suurempien markkina-alueiden tavoittamisessa. Kyrillisiä aakkosia tekstaamaan, sarjakuvantekijät - Kemi murtaa ensimmäisen aukon muuriin Muurmanskin retkellä! (Itse asiassahan Aku ja Mikki ovat kyllä jo so-luttautuneet linjojen taakse, nuo vanhat veijarit.)

Koosteina julkaisemattomien kotimaisten klassikkojen lista on vielä pitkä, ja uusia sarjoja tulee tuutin täydeltä. Siitä vain kustantamoja pykäämään ja sarjakuvia suoltamaan! Alkaneella vuosikymmenellä järjestynee sarjakuville myös kustannustoiminnan laatutukea, joka ei saa päätyä vain tuontitavaran hyväksi, vaan osaltaan työllistämään kotimaisia tekijöitä. ●